

Instituty omezení vlastnického práva na základě zákona o AML

System opatření proti praní špinavých peněz, tedy AML (Anti Money Laundering) opatření, je v České republice ve správněprávní rovině upraven především zákonem č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti (dále jen „AML zákon“). Za účelem efektivního odčerpání výnosu z trestné činnosti tento zákon obsahuje i právní úpravu institutů, na jejichž základě je možné zasahovat do majetkových práv klienta.

AML zákon umožňuje, resp. v případě splnění zákonných podmínek dokonce ukládá povinným osobám – typicky bankám – neuskutečnit obchod a případně dočasně zablokovat peněžní prostředky či jiný majetek klienta.

Vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o (byť časově omezený) významný zásah do vlastnických práv, což je zpravidla pro klienta postup velmi bolestivý, spojený s konfliktními střety mezi klientem a bankou a v mnohých případech následně doprovázený podáním soudní žaloby či návrhu na zahájení řízení finančnímu arbitrovi, je třeba, aby tato ustanovení AML zákona byla vždy aplikována v souladu se zákonem a v zákonných mezích. Přestože se jedná o instituty v praxi poměrně hojně využívané, jejich správná aplikace někdy činí nemalé problémy.

O které instituty se tedy jedná?

V první řadě jde o tzv. odklad splnění příkazu klienta, upravený v § 20 AML zákona. Toto ustanovení je stěžejním a velmi účinným nástrojem

Odklad splnění příkazu klienta, upravený v § 20 AML zákona, je klíčovým nástrojem určeným pro následné odčerpání nelegálního výnosu v souladu s principem „zločin se nesmí vyplácet“.

strojem povinných osob a Finančního analytického úřadu (dále jen FAÚ) v boji proti praní špinavých peněz. Právě na základě tohoto institutu dochází k odčerpání nelegálního výnosu z trestné činnosti, což je jedním ze základních cílů AML opatření.

Druhým (a současně posledním) institutem je neuskutečnění obchodu, upravené v § 15 odst. 1 AML zákona. Účelem tohoto ustanovení je zejména zdárný průběh identifikace a kontroly klienta. Ke společným znakům těchto ustanovení patří níže uvedené skutečnosti:

- Jedná se o zásah do majetkových práv klienta.
- Uvedená ustanovení zákona jsou kogentní, tj. při splnění stanovených podmínek musí povinná osoba (banka) tento postup aplikovat. Pokud tak neučiní, vystavuje se ne-

bezpečí postihu přinejmenším za přešpek podle AML zákona.

- Aplikace uvedených postupů ze strany povinných osob či FAÚ je pouze dočasná.
- Oba nástroje jsou v praxi poměrně často využívány, což svědčí o vysoké efektivitě nastavených opatření proti legalizaci výnosů z trestné činnosti.

Tímto však výčet společných znaků končí a dále v textu se budeme podrobněji věnovat rozdílům obou institutů včetně jejich uplatnění v praxi. Základním rozdílem, jak již bylo naznačeno, je zásadně odlišný účel, který tyto instrumenty v systému AML opatření plní. Další rozdíly spočívají zejména v podmínkách použití obou instrumentů, ve způsobu jejich aplikace a možnostech ukončení zásahu

do majetkových práv klienta. Nezanedbatelné jsou rovněž rozdíly týkající se podání oznámení podezřelého obchodu (dále jen „OPO“) při aplikaci těchto institutů, zachování mlčenlivosti podle AML zákona, počítání lhůt a rovněž otázka případného správního postihu při rezignaci na postup dle těchto kogentních ustanovení.

Institut odkladu splnění příkazu klienta

Jak již bylo uvedeno, odklad splnění příkazu klienta, upravený v § 20 AML zákona, je klíčovým nástrojem určeným pro následné odčerpání nelegálního výnosu v souladu s principem „zločin se nesmí vyplácet“. Je totiž zřejmé, že majetkový postih má pro pachatele

trestné činnosti mnohem drastičtější dopad než jiné trestněprávní nástroje. Tento nástroj může, resp. musí uplatnit jak povinná osoba, tak FAÚ, a to v případě, že by bezodkladným splněním příkazu klienta došlo ke zmaření nebo ztížení zajištění výnosu z trestné činnosti nebo prostředků určených k financování terorismu. Laicky je tento institut nazýván „blokace FAÚ“. Povinná osoba tak může tento postup uplatnit na dobu 24 hodin, přičemž bezodkladně podává OPO na FAÚ, v němž tuto skutečnost uvede. FAÚ má následně zákonnou možnost v rámci uvedené lhůty 24 hodin rozhodnout o prodloužení doby blokace až o další dva pracovní dny, a to v případě, že šetření případu vyžaduje delší dobu. Současně má FAÚ možnost na základě provedení šetření z vlastní iniciativy rozhodnutím uložit kterékoli povinné osobě povinnost blokovat peněžní prostředky na účtu či zajistit jiný majetek na dobu až tří pracovních dnů, pokud hrozí výše popsané nebezpečí zmaření zajištění výnosu či financování terorismu.

Pokud následně FAÚ v rámci uvedených lhůt dospěje na základě provedení šetření k závěru, že se jedná o podezření z trestné činnosti, a je tedy namístě podat trestní oznámení orgánům činným v trestním řízení, vyzumí o tomto postupu povinnou osobu (banku), čímž se blokační lhůta prodlužuje o další tři pracovní dny (§ 20 odst. 7 AML zákona). Pokud v této lhůtě povinná osoba neobdrží rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení o zajištění nebo odnětí předmětu podezřelého obchodu podle trestního řádu, je zajištění ukončeno uplynutím lhůty a následně je možné příkaz klienta provést.

Po celou dobu postupu podle § 20 AML zákona je banka povinna zachovávat mlčenlivost a neinformovat klienta žádným způsobem o důvodu blokace prostředků a podání OPO. Tuto povinnost může porušit pouze po předchozím písemném souhlasu FAÚ. Je pochopitelné, že tento postup může pracovníkům banky tvářit v tvář nespokojenému klientovi, který nemůže disponovat svými prostředky, činit značné problémy, nicméně porušení této povinnosti by mohlo závažným způsobem narušit či zmařit šetření podezřelého obchodu.

Rezignace na povinnost blokace prostředků ze strany povinných osob, ačkoli byly dány podmínky pro aplikaci tohoto postupu, je postihována jako přešpek „nesplnění povinnosti odložit příkaz klienta“ podle § 47 AML zákona, kdy může být uložena pokuta až do výše 10 mil. Kč. O skutečnosti, že výše popsaný institut je v praxi často využíván jako efektivní a nenahraditelný prostředek odčerpání výnosu z trestné činnosti, svědčí uvedené hodnoty zajištěných prostředků FAÚ v **tabulce 1**.

Institut neuskutečnění obchodu

Oproti výše popsanému institutu odkladu splnění příkazu klienta je účel nástroje neuskutečnění obchodu zásadně odlišný. Postup dle tohoto ustanovení lze aplikovat v případě, že

ZDROJ: FAÚ

TAB. 1 Hodnoty zajištěných prostředků FAÚ²

Rok	2013	2014	2015	2016	2017
Zajištěné prostředky (v mil. Kč)	3 003	2 182	5 542	3 836	2 146

ZDROJ: FAÚ

TAB. 2 Rozdíly v praktické aplikaci institutu odkladu splnění příkazu klienta a institutu neuskutečnění obchodu.

Ustanovení AML zákona	§ 20 (odst. 1, odst. 3)	§ 15 odst. 1
Název	odklad splnění příkazu klienta	neuskutečnění obchodu
Podmínky použití (hypotéza)	hrozí nebezpečí zmaření zajištění výnosu z trestné činnosti	klient neposkytne součinnost při identifikaci nebo kontrole klienta
Subjekty povinné postupovat dle ustanovení (adresát právní normy)	povinná osoba (odst. 1); FAÚ (odst. 3)	povinná osoba
Jednání (dispozice)	nesplnění příkazu klienta; zajištění majetku	odmítnutí obchodu; nenavázání obch. vztahu; ukončení obch. vztahu
Lhůta	24 hod. + 2 prac. dny; 3 pracovní dny	není stanovena
Možnosti ukončení zásahu do majetkových práv	uplynutím lhůty; rozhodnutím FAÚ	klient poskytne součinnost; ukončení obchodního vztahu
Přešpek	nesplnění povinnosti odložit příkaz klienta (§ 47)	nesplnění povinností při identifikaci a kontrole klienta (§ 44 odst. 1 písm. c)
Sankce (výše pokuty)	do 10 mil. Kč	do 10 mil. Kč
Mlčenlivost	ano	ne (pouze o podání OPO)
Povinnost podat OPO	ano (vždy)	ano (výjimky)

ZDROJ: FAÚ

se klient odmítne podrobit identifikaci či kontrole, jsou-li pochybnosti o získaných identifikačních údajích klienta či o pravosti dokladů předložených při kontrole klienta nebo nelze-li z jiných důvodů provést identifikaci či kontrolu klienta. V takovýchto případech povinná osoba odmítne uskutečnění obchodu či navázání obchodního vztahu, případně obchodní vztah ukončí. V praxi se tedy v případech, kdy např. banka z výše uvedených důvodů neuskuteční odchozí transakci klienta, může fakticky jednat o „blokaci“ prostředků na účtu do doby poskytnutí řádné součinnosti klienta při identifikaci či kontrole. V okamžiku aplikace tohoto postupu však banka nedisponuje dostatečným množstvím informací, na základě kterých by bylo možné posoudit, zda by blokováne prostředky mohly být výnosem z trestné činnosti, a za tímto účelem požaduje od klienta doložení dalších informací, dokladů či vysvětlení, na základě kterých by bylo možné tuto skutečnost potvrdit či vyvrátit. V tomto ohledu se tedy jedná o účinný nástroj k dosažení součinnosti klienta s povinnou osobou.

Z logiky věci vyplývá, že při použití tohoto nástroje banka nemůže zachovávat mlčenlivost. Naopak je žádoucí, aby banka okamžitě vstoupila do kontaktu s klientem, informovala jej o postupu dle § 15 AML zákona a sdělila, jaké informace či doklady požaduje. Na základě zkušenosti z následných soudních sporů doporučujeme, aby si povinná osoba vedla přesné záznamy o tom, kdy a jakým způsobem byl klient kontaktován, co od něj bylo požadováno a jakým způsobem klient reagoval.

Pokud jde o podání OPO, učiní tak banka vždy, pokud klient odmítne poskytnutí součinnosti či pokud má pochybnosti o předložených dokladech či sdělených informacích. O podání OPO povinná osoba vždy zachovává mlčenlivost podle AML zákona. Naopak není nutné okamžitě podávat OPO, pokud provedení identifikace či kontroly brání jiný důvod, například překážka, u níž se předpokládá, že v brzkém termínu odpadne. O takovou překážku se může jednat, pokud je klient pouze dočasně nekontaktní například z důvodu dovolené či pobytu v nemocnici.

Pokud jde o lhůtu, po kterou je povinná osoba oprávněna postupovat dle tohoto ustanovení, tj. neprovést obchod, je třeba konstatovat, že zákon žádné časové omezení nestanoví. Avšak s ohledem na skutečnost, že se bezesporu jedná o závažný zásah do majetkových práv, je třeba, aby banka postupovala bez zbytečných prodlení a jakékoli průtahy omezila na minimum. Do budoucna by zřejmě bylo žádoucí zákonem upravit maximální možnou časovou hranici pro postup dle tohoto ustanovení, která by však měla být výrazně delší než lhůty stanovené v § 20 AML zákona. Ukončení postupu podle § 15 AML zákona je možné několikerým způsobem:

- Klient poskytne plnou součinnost, prostředky nepocházejí z trestné činnosti → povinná osoba postup dle § 15 ukončí a obchod provede.
- Klient poskytne součinnost, přičemž banka dospěje k závěru, že prostředky by mohly pocházet z trestné činnosti → banka účet zablokuje podle § 20 AML zákona a tuto skutečnost sdělí FAÚ prostřednictvím OPO (další postup se řídí ustanovením § 20 AML zákona).
- Klient odmítne poskytnout součinnost, přičemž banka dospěje k závěru, že prostředky by mohly pocházet z trestné činnosti → viz postup dle předchozího bodu.
- Klient odmítne poskytnout součinnost, přičemž ze zjištěných skutečností nevyplývá, že by prostředky pocházely z trestné činnosti → banka obchodní vztah s klientem ukončí a prostředky převede dle jeho pokynu.

Pokud při uplatnění § 15 AML zákona bylo podáno OPO, je třeba, aby povinná osoba jakýkoli další postup, zejména ukončení aplikace § 15 AML zákona, vždy konzultovala s FAÚ, který může v danou chvíli disponovat větším penzem informací o původu prostředků, účelu transakce či osobě klienta. Na

základě takto zjištěných negativních informací může FAÚ sám z vlastní iniciativy blokovat prostředky postupem dle § 20 AML zákona a podat trestní oznámení.

Rezignace na postup dle § 15 odst. 1 AML zákona je přestupkem „nesplnění povinností při identifikaci a kontrole klienta“ podle § 44 odst. 1 písm. c) AML zákona, za který hrozí uložení pokuty až do výše 10 mil. Kč.

[1] Povinné osoby jsou vyjmenovány v § 2 AML zákona.

[2] Zdroj: zprávy o činnosti FAÚ

Článek si kladl za cíl popsat rozdíly v aplikaci institutů AML zákona umožňujících zásahy do vlastnického práva a přiblížit aplikační praxi těchto nástrojů. Autoři uvítají jakékoli dotazy, připomínky či podněty na e-mailové adresy: michaela.hladka@fau.mfcr.cz; jiri.hylmar@fau.mfcr.cz.

B Text Jiří Hylmar, ředitel Analytického odboru FAÚ
Michaela Hladká, zástupkyně ředitele Analytického odboru FAÚ
www.bankovnictvionline.cz

Příklady z praxe

Za zmínku stojí také několik příkladů, které by mohly napomoci při rozhodování povinných osob o postupu dle výše uvedených ustanovení v aplikační praxi:

Příklad 1

Na bankovní účet nově založené české společnosti, jejímž jediným společníkem a jednatelem je osoba africké národnosti, byla týden po založení připsána platba ve výši 250 000 eur ze zahraničí, jejíž účel není znám. Disponent účtu si objednal výběr celé částky v hotovosti. (V tomto případě je zcela namístě postup dle § 15 odst. 1 AML zákona za účelem obstarání informací o původu prostředků, účelu platby a hotovostního výběru.)

Příklad 2

Na dosud neaktivní bankovní účet fyzické osoby cizince asijské národnosti byla připsána platba ve výši 3 milionů amerických dolarů od renomované francouzské společnosti s uvedeným účelem „Payment for Services“, přičemž jako příjemce platby byla uvedena dodavatelská německá společnost. Krátce po připsání platby obdržela banka informaci zahraniční banky odesílatele, že jde o podvodně vylákanou platbu, včetně žádosti o storno. Majitel účtu zadal příkaz

k odchozí platbě téměř celé částky do Asie. (V tomto případě existuje důvodné podezření, že prostředky pocházejí z trestné činnosti, je tedy nutno postupovat podle § 20 AML zákona a podat OPO.)

Příklad 3

Na bankovní účet českého občana byla připsána částka ve výši 300 000 amerických dolarů ze švýcarského bankovního účtu, jehož majitelem je kyperská společnost. V rámci kontroly klienta tento odmítl poskytnout jakoukoli součinnost s tím, že se jedná o jeho soukromou záležitost a „bance do toho nic není“. Současně klient požádal o výběr v hotovosti. Banka uplatnila postup dle § 20 AML zákona a podala OPO. (V tomto případě se jedná o zcela nesprávný postup, neboť nebyly obstarány žádné informace od klienta či z jiných zdrojů, které by odůvodňovaly závěr, že prostředky pocházejí z trestné činnosti. Vzniklá situace je v zásadě patová, neboť je velmi nepravděpodobné, že by se ve lhůtách stanovených v § 20 AML zákona, tedy 24 hodin + 2 pracovní dny, bez součinnosti klienta podařilo obstarat relevantní informace. Namístě by tedy byl postup dle § 15 AML zákona za současného podání OPO. V případě, že by ze strany FAÚ nebyly zjištěny důvody k blokaci prostředků a klient by nadále nebyl ochoten poskytnout součinnost, byla by banka dále povinna obchodní vztah s tímto klientem ukončit.)